

SOSYAL DESTEK PROGRAMININ ETKİLİLİĞİ: DENEYSSEL BİR ÇALIŞMA*

İbrahim YILDIRIM
Hacettepe Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Bölümü

ÖZET

Bu çalışmada, ailelerinden yeterince destek görmeyen ilköğretim öğrencilerinin ana babaları üzerinde sosyal destek programının etkililiği denenmiştir.

Ailelerinden yeterince destek görmeyen 26 öğrenci deney, 28 öğrenci kontrol grubuna seçilmiştir. Araştırmada, Yıldırım (1997b) tarafından geliştirilen Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ASDÖ) -Öğrenci Formu kullanılmıştır. Deney ve kontrol gruplarının aile desteği öntest puan ortalamaları arasında manidar bir fark olmadığı saptanmıştır. Deney grubuna giren öğrencilerin ana babalarına sosyal destek programı uygulanmış ve dört ay sonra deney ve kontrol gruplarına sontest verilmiştir. Verilerin analizinde t testi kullanılmıştır. Sonuçta, sosyal destek programına katılan ana babaların çocuklarının aile desteği puan ortalaması manidar olarak yükselmiştir. Bulgular literatür ışığında tartışılmış ve bazı öneriler sunulmuştur.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Sosyal destek programı, ana babalar, öğrenciler.

ABSTRACT

This study examines the effectiveness of a social support program on the parents of elementary-middle school students who got low social support from their families.

26 students who got low social support from their families were chosen for the experiment group and 28 students for the control group. A Perceived Social Support Scale (PSSS)-Student Form developed by the researcher was administered in order to determine the social support levels of students in this study. Initially, there was no significant difference between the social support levels of the experiment group and of the control group. A social support program was then taught to the parents of the experiment group. Four months later a post-test was administered to the experiment and control groups. The data were analyzed by t-test. The findings pointed out that the social support level of the experiment group had increased significantly. The findings were discussed under the light of the literature, and some suggestions were made.

KEY WORDS: Social support program, parents, students.

GİRİŞ

Bu çalışmanın amacı, ailelerinden yeterince destek görmeyen öğrencilerin ana babalarına sunulan sosyal destek eğitim programının etkililiğini sınamaktır.

Sosyal destek, bireyin çevresinden gördüğü ilgi, sevgi, saygı, takdir ve güvenin yanı sıra, bilgi edinme ve maddi yardım gibi sosyal, psikolojik ve ekonomik nitelikli destek olarak tanımlanabilir (Cassel, 1974;

Cobb, 1976; Robertson, 1988; Pearson, 1990). Son yıllarda “sosyal destek” psikolojik danışman veya psikoterapist, sosyal psikolog, sosyolog, sosyobiolog ve aile terapistlerinin üzerinde durdukları ve öne çıkardıkları kavramlardan biri haline gelmiştir. Yapılan çalışmalar, bireyin yaşadığı birçok sorunun temelinde sosyal destekten yoksun oluşun bulunduğunu ve bireyin zorlanmalı yaşam olaylarıyla başa çıkabilmesinde sosyal desteğin güçlü bir kaynak

* Yazar, araştırmanın her aşamasında değerli katkıları olan Beytepe İlköğretim Okulu Çocuk Gelişimi Uzmanı Dr. Ayşegül Selimhocaoğlu ile Rehber Uzman Nermin Kazdağlı'ya teşekkür eder.

olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle, kriz teorileri kapsamında sosyal desteğin, ölüm, iş kaybı veya iflas, yer değiştirme, meslek seçme, hastalık, stres, depresyon, evlilik, üvey ana baba, sadakatsizlik, tutuklanma, ilaç bağımlılığı, okulu bırakma veya okula dönüş gibi durumlarda daha önemli ve gerekli bir rol oynadığı öne sürülmektedir (Pearson, 1990).

Bireyin ailesi, akrabaları, arkadaşları, komşuları, öğretmenleri, ideolojik, dinsel ve etnik gruplar vb. bireyin sosyal destek kaynaklarını oluşturmaktadır. Dolayısıyla, bireyin sosyal destek kaynaklarında meydana gelen değişimler nedeniyle bireyin sosyal destek düzeyi değişebilir. Özellikle, kriz dönemlerinde, tüm toplumlarda en yaygın ve en önemli sosyal destek kaynağı evlilik ve aile kurumudur. Aile üyeleri bireyin en önemli ve doğal destekçileridir (Robertson, 1988).

Öğrencilerin en önemli sosyal destek kaynakları ailesi, arkadaşları ve öğretmenleri olarak sıralanabilir (Yıldırım, 1998a). Morrison ve arkadaşlarının (1997) yaptıkları çalışmaya göre, ana babalar ve öğretmenler 7. ve 8. sınıf öğrencileri açısından en önemli bilgi ve destek kaynağıdır. Ana babalar ve öğretmenler tarafından öğrencilere bu destek verilmediği takdirde, öğrenciler akademik olmayan sorunlarını ya arkadaşlarıyla ya da tek başlarına çözmeye yönelmekte veya pek uygun olmayan çözüm yollarını deneyebilmektedirler. Yıldırım (1997a) tarafından üniversite öğrencileri üzerinde yapılan bir çalışmada sigara ve alkollü içki kullanmayı öğrencilerin önemli bir kısmının ilköğretimin ikinci kademesi ile lise yıllarında denedikleri ve alışkanlık haline getirdikleri ortaya çıkmıştır. Ayrıca, aile desteği öğrencilerin akademik başarılarının yükselmesinde de önemli bir rol oynamaktadır. Nitekim, öğrencinin çevresinden ve özellikle de ailesinden aldığı destek ile akademik başarısı arasında pozitif yönde ilişki bulunduğunu gösteren çok sayıda araştırma bulunmaktadır (Meeus ve Wim 1993; Osseiran-Waines ve Almacian, 1994; Cutrona ve ark., 1994; Levitt ve ark., 1994; Yıldırım, 1998a).

Yapılan çalışmalar, algılanan sosyal desteğin ve özellikle de aile desteğinin, öğrencilerin akademik başarılarının yanı sıra, okula devam ve okula uyumları, ruh sağlıklarını koruyabilmeleri, sağlıklı karar verebilmeleri, stresle ve depresyonla başa çıkabilmeleri, kusurlu davranışlarının azaltılması ile uyum düzeylerinin yükselmesi gibi durumlarda önemli rol oynadığını ortaya koymaktadır. Nitekim, lise öğrencilerinin ailelerinden elde ettikleri desteğin uyumsuz karar verme stili olan "seçicilik stili"ni anlamlı olarak yordadığı gözlenmiştir (Güçray, 1995). Mallinckrodt (1988) üniversiteye yeni başlayan

öğrenciler üzerinde yaptığı bir çalışmada, öğrencilerin okula devam etmelerinde aile desteği ile üniversite çevresinden verilen desteğin büyük rol oynadığını belirtmiştir. Başka bir çalışmasında Mallinckrodt (1992), ana babaların duygusal kararlılık ve sosyal yeterlilikleri ile ana babaların birbirleriyle olan ilişkilerinin niteliğinin çocuğun sosyal destek düzeyini olumlu yönde etkilediğini vurgulamaktadır. Ladd (1990)'e göre öğrencilerin okula uyum sağlamaları ana baba, öğretmen ve sınıf arkadaşlarından elde edilen desteğin derecesine bağlıdır. Halohan ve arkadaşlarının (1995) yaptıkları bir çalışmada, anne ve baba arasındaki çatışmasız, sağlıklı bir ilişki ile ergenlerin psikolojik uyumu arasında pozitif yönde manidar bir ilişki bulunmuştur. Yüksek düzeyde ana baba desteğine sahip olan ergenlerin uyum düzeylerinin daha yüksek olduğu ve daha düşük düzeyde stres yaşadıkları görülmüştür. Aynı çalışmada ana baba desteği yüksek düzeyde olan öğrencilerin geliştirdikleri başa çıkma stratejileri ile psikoloji uyumları arasında da manidar ilişki gözlenmiştir. Windle (1992), yaş ortalaması 15.5 olan bir grup ergen üzerinde yaptığı bir çalışmada, aile desteği ile bireyin günlük alışkanlıkları, amaçsız davranışlar, düzensiz yeme, esneklik-katılık, kendini geri çekme, depresif semptomlar ve kusurlu davranışlar arasında manidar ilişkiler bulmuş, sosyal destek düzeyi düşük bireylerin depresyon düzeylerinin daha yüksek (Paykel, 1994; Alissa ve İsmail, 1994) olduğu vurgulanmıştır.

Sosyal desteğin olumlu etkisi, birtakım sosyal destek içerikli programların uygulanması sonucunda da kanıtlanmıştır. Carty (1989), stres ve sosyal destek içerikli bir programı, oluşturduğu akran psikolojik danışma gruplarına uygulamış ve sonuçta programa katılan gençlerin stres düzeylerinde düşme ve sosyal destek düzeylerinde ise yükselme olduğu görülmüştür. Cheng (1997), Çinli ergen öğrenciler üzerinde yaptığı bir çalışmada, öğrencilerin aileleri, arkadaşları ve karşı cinsten arkadaşları ile birtakım sorunlar yaşadıklarını ve strese girdiklerini, sosyal destek içerikli önleyici programlar ile destekleyici grup terapisinin strese karşı tampon (buffering) etkisine sahip olduğunu vurgulamaktadır.

Ancak, çok değişik nedenlerle ailelerin çocuklarına yeterince destek olamadıkları anlaşılmaktadır. Örneğin, bazı alkolik babaların ergen çocukları ile çatıştıkları ve çocuklarına beklenen sosyal desteği veremedikleri (Barrera, Chassin ve Rogosch 1993); yoksul aile çocuklarının ana babalarından aldıkları sosyal desteğin düşük olduğu (Hashima ve Amato, 1994); ayrıca, yetişkin alkoliklerin kendilerinin de sosyal destekten yoksun ve sosyal destek arayışı içinde oldukları (Johnson ve Jernison, 1994) vurgulanmaktadır.

Türkiye’de yaşanan iç göç sonucu bireyler doğal çevrelerinden kopmaktadır (DİE,1990). Ekonomik, güvenlik, siyasal ve sosyal nedenlerle iç göç oranında 1990’lı yıllarda artışların olduğu tahmin edilmektedir. İç göç, daha çok köylerden ve küçük yerleşim birimlerinden büyük kentlere doğru olmaktadır. Yaşanan iç göç sonucu bireyler doğal destek kaynaklarını kaybetmekte ve yeni sosyal destek kaynaklarından yararlanma arayışlarına yönelmektedirler (Gökçe ve ark., 1993). Buna karşın, Batı ülkelerine kıyasla ülkemizde formal destek kaynakları istenen düzeyde gelişmemiştir. Çoğu ana babanın ise kendi çocuklarına nasıl destek olabileceği konusunda yeterince bilgi sahibi olmadığı, hatta, çocuklarına karşı iyi niyetli ancak farkında olmadan birtakım ciddi hatalar yaptığı ve çocuklarına destek yerine köstek olduğu gözlenmektedir.

Günümüzde “başarı”, özellikle okul başarısı öğrenciler ve ana babalar açısından odak kavram durumuna gelmiştir (Baltaş, 1993). Kuşkusuz akademik başarıyı etkileyen çok sayıda faktörden söz edilebilir (Özgülven, 1974). Araştırmalar akademik başarıyı etkileyen en önemli faktörlerden birisinin ise öğrencinin sosyal destek sistemi olduğunu ortaya koymaktadır. Akademik başarısı yüksek öğrencilerin akademik başarısı düşük olan öğrencilere kıyasla daha çok sosyal desteğe, özellikle aile desteğine sahip oldukları (Yıldırım, 1998a) anlaşılmaktadır. Ancak, iç göç sonucu büyük kentlere gelen ve büyük kent yaşamına uyum sağlamaya çalışan gençlerin, aynı zamanda, Türk Milli Eğitim sistemindeki çarpıklıklar yüzünden akranlarıyla akademik bir yarışa girmek zorunda kaldıkları görülmektedir. Birçok öğrencinin daha ilköğretim yıllarından itibaren üniversiteye hazırlanmaya başladığı ve bu hazırlığın lise yıllarında doruğa ulaştığı; çoğu lise öğrencisinin okuldan sonraki zamanlarını ve hafta sonlarını kurslarda geçirdiği ve büyük zorlanmalar yaşadıkları; ayrıca ana babaların da “dışinden tırnağından artırarak” çocuklarına kurs ücreti hazırladıkları, büyük özveride buldukları, çocuklarıyla birlikte en az çocukları kadar strese girdikleri gözlenmektedir. Buna karşın öğrencilere destek amacıyla yapılan çalışmalar, genellikle, doğrudan öğrenciler üzerinde yapılmış; öğrencinin bir bütün halinde gelişmesinde önemli rol oynayan sosyal çevresi üzerinde pek durulmamış; gencin zorlanmalı durumlarla başa çıkabilmesi, ruh sağlığını koruyabilmesi, bir bütün olarak gelişebilmesi ve akademik başarısının yükselmesinde vb. önemli bazı rollere sahip ana babaların çocuklarına nasıl destek olabileceklerine ilişkin bir çalışma yapılmamıştır. Bu nedenlerle, bu çalışmada, ailesinden yeteri kadar destek görmeyen öğrencilerin ailelerine verilen ve daha

önceden geliştirilen “Ana Babalar Çocuklarına Nasıl Destek Olabilirler?” isimli sosyal destek eğitim programının etkililiği sınanmıştır.

Problem

Araştırmada, “Ana babalara yönelik olarak hazırlanan sosyal destek eğitim programı, öğrencilerin ana babalarından sağladıkları destek düzeylerinin yükselmesinde etkili olmakta mıdır?” sorusu üzerinde durulmuş ve bu temel soruya dayalı olarak araştırmada iki alt soruya yanıt aranmıştır:

1. Ana babası sosyal destek programına katılan (deney) ve katılmayan (kontrol) grupların son test aile destek puan ortalamaları arasında manidar bir fark var mıdır?
2. Deney ve kontrol gruplarının öntest-son test puan ortalamaları farklarının farkları arasında manidar bir fark var mıdır?

YÖNTEM

Araştırma Kapsamına Giren Bireyler

Araştırma kapsamına 1997-1998 öğretim yılı bahar döneminde Ankara Beytepe İlköğretim Okulu’nun 6. ve 7. sınıflarına devam eden toplam 200 öğrenci alınmıştır. Ailelerinden aldıkları destek puanları düşük olan alttan %27’lik (n= 54) öğrenci grubu saptanmıştır. Aile destek puanı düşük 54 öğrencinin 20’si 6. sınıf, 34’ü ise 7. sınıf öğrencisidir. Bu öğrenciler aile destek puanlarına göre yüksek puandan düşüğe doğru sıraya konulmuş ve sistematik olarak biri deney, diğeri kontrol olmak üzere sırasıyla gruplara ayrılmışlardır. Böylece 54 öğrenciden 10 tanesi 6. sınıf, 16 tanesi 7. sınıf olmak üzere toplam 26’sı deney; yine 10 tanesi 6. sınıf, 18’i ise 7. sınıf olmak üzere 28’i kontrol grubunu oluşturmuştur. Daha sonra deney ve kontrol gruplarında yer alan öğrencilerin aile destek puan ortalamaları arasındaki farkın manidar olup olmadığı test edilmiştir. Grupların öntest puanlarının n, x, s değerleri ile ortalamaları farklarına ilişkin t testi sonuçları Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Deney ve Kontrol Gruplarının Öntest Puanlarının n, x, s Değerleri ile Ortalama Farklarına İlişkin t Testi Sonuçları

İSTA.	n	x	s	t
GRUP				
Deney	26	62.04	4.11	0.92*
Kontrol	28	63.32	5.95	

*p> .05

Tablo 1’den görüleceği gibi, kontrol grubunun aile destek puan ortalaması ($x= 63.32$), deney grubunun ortalamasından ($x= 62.04$) biraz daha yüksek görünmektedir. Ancak, t testi sonuçlarına göre ortalamalar arasında gözlenen bu fark manidar çıkmamıştır ($p> .05$). Buradan, deney ve kontrol gruplarının öntest aile destek düzeyleri arasında manidar bir fark olmadığı anlaşılmıştır. Bunun üzerine deney grubuna giren öğrencilerin ana babalarına okul müdürlüğü eliyle bir resmi yazı ve ekinde sosyal destek eğitim programı gönderilerek, okulda verilecek 15 saatlik bu eğitim seminerine katılmaları istenmiştir. Bu eğitim programına katılan ana babalara ilişkin bilgiler Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Sosyal Destek Eğitim Programına Katılan Ana Babaların Nitelikleri

Cinsiyet	Yaş	Öğrenim Düzeyi		Meslek	
		n	%	n	%
K=	19 73	Minimum : 29	Ortaokul= 2 8	Memur = 17 65	
E=	7 27	Maksimum: 52 $x= 38.72$	Lise = 10 38	Serbest = 3 12	
			Üni-YO = 14 54	Evhanımı= 4 15	
				Emekli = 2 8	

Veri Toplama Araçları

Araştırmada öğrencilerin ailelerinden aldıkları sosyal destek düzeyini belirlemek amacıyla Yıldırım (1977b) tarafından geliştirilen Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ASDÖ)’nin “Aile”, “Arkadaş” ve “Öğretmen” alt ölçeklerinden oluşan “Öğrenci Formu” kullanılmıştır. ASDÖ’nün geçerlik ve güvenilirliğine ilişkin elde edilen bulgular (Yıldırım 1997b), ölçeğin güvenle kullanılabilceğini göstermektedir. Yapılan bu çalışmada ASDÖ’nün güvenilirlik katsayısı Cronbach Alpha ile hesaplanmıştır. Alpha güvenilirlik katsayısı ölçeğin tümü için 0.93; Aile (Aİ) = 0.79; arkadaş (AR) = 0.74; öğretmen (ÖĞ) = 0.75 olarak bulunmuştur. ASDÖ ile Harter’ın geliştirdiği Çocuklar ve Gençler İçin Sosyal Destek Ölçeği toplam puanları arasında 0.69 korelasyon bulunmuştur. Öğrenci Formu’nun güvenilirlik çalışması ise bu araştırma kapsamında elde edilen veriler kullanılarak yapılmıştır. Yapılan çalışma sonucunda ASDÖ-Öğrenci Formu’nun Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı “Aile” alt ölçeği için .88; “Arkadaş” için .82 ve “Öğretmen” alt ölçeği için ise .85 olarak bulunmuştur. Böylece ASDÖ-Öğrenci Formu ile elde edilen verilerin güvenle kullanılabilceği kanısına varılmıştır.

İşlem

Araştırmada, sosyal destek programının etkililiğini sınamak amacıyla, önce, öntest için öğrencilerin ailelerinden elde ettikleri destek düzeyleri ölçülmüştür. Daha sonra ise aile destek düzeyi düşük olan öğrencilerden deney grubuna giren öğrencilerin ana babalarına “Ana Babalar Çocuklarına Nasıl Destek Olabilirler?” ismiyle 15 saatlik bir sosyal destek programı uygulanmıştır.

Program, ASDÖ-Öğrenci Formu’nun içeriğine paralel olarak daha önceden araştırmacının kendisi tarafından hazırlanmıştır. Programın 6 saatlik ilk aşamasında, ana baba-çocuk ilişkisi açısından empati, saygı, disiplin ve eleştiri kavramları üzerinde durulmuş; empatik davranış kapsamında ana babaların kendi çocuklarının ne dediklerine ve nasıl dediklerine dikkat etmeleri gerektiği ile onları anlamaya çalışmalarının önemi vurgulanmış, örnekler verilmiş; saygı adına gençlerden itaat beklemenin; disiplin adına gencin davranışlarını “zapturapt” altına alınması; eleştiri adına suçlama, yargılama ve aşağılamanın bireyin gelişimine destek olamayacağı belirtilmiş ve ana babalarla tartışılmıştır.

Programın 9 saatlik ikinci aşamasında ise, her bireyin üstün ve zayıf yanlarının olduğu, çocukların veya gençlerin görüş ve isteklerine önem verilmesinin önemi ve gereği, gençlerle sohbet etme fırsatı yaratılması, onlara gelecek ile ilgili planlarında yardımcı olunması, beden dilinin gözlemlenmesi, çünkü beden dilinin yalan söylemeyeceği ve çocukların davranışlarını anlayabilmede beden dilinin önemli olduğu; ana babaların gençlere karşı tutarlı olmaları, onları sosyal etkinliklere katılmaya özendirmeleri, sorumluluk sahibi insan olarak yetişmeleri için onları desteklemeleri, ana babaların çocuklarına güvendiklerini hissettirmeleri, özellikle başkalarının yanında kusurlarını yüzlerine vurmamaları, başarı ve başarısızlıkları ile ne şekilde ilgilenebilecekleri gibi konular üzerinde durulmuştur.

Başlangıçta, programın haftada 3 saatlik oturumlar şeklinde olmak üzere toplam 5 haftada tamamlanması planlanmıştır. Nitekim, ilk 9 saatlik 3 oturum planlandığı şekilde 3 hafta boyunca, hafta içinde belirlenen bir günde ve okul kitaplığında sunulmuştur. Ancak katılımcı ana babaların çoğunun çalışması ve çalıştıkları kurumlardan izin almalarındaki güçlükler nedeniyle programın son 6 saatlik kısmı tek oturum şeklinde ve bir hafta sonunda sunulmuştur. Böylece 15 saatlik program 4 haftada tamamlanmıştır.

Programa katılan ana babalardan bazıları zaman zaman kendi eşlerini konuk olarak getirmişlerdir. 4 ana baba ise katılmadığı bazı oturumlar için yerine eşini göndermiştir. 7 ana baba 1-2 oturuma katılmazken, 19 ana baba tüm oturumlara katılmıştır.

Oturumlar devam ederken program çoğaltılarak katılımcı ana babalara dağıtılmış ve programı okuyarak eşleriyle paylaşımları istenmiştir. Her oturum sonunda, sunulan programın içeriğiyle ilgili alıştırmalar ve ev ödevleri verilmiştir. Bu alıştırmalar ve ev ödevleri bir sonraki oturumda tartışılmış ve katılımcılar tarafından örnekler sunulmuştur.

Beştepe İlköğretim Okulu'nda görevli biri çocuk gelişim uzmanı, diğeri psikolojik danışman olan iki uzman da oturumlara katılarak araştırmacı ile birlikte oturum günlerinin saptanması, programın çoğaltılarak ana babalara dağıtılması ve sosyal destek eğitim programının sunulmasında katkıda bulunmuşlardır.

Öntest uygulamasından yaklaşık 4 ay sonra sontest uygulaması yapılmıştır. Öntest sontest arasında geçen 4 aylık süre boyunca ana babalarla ilişkiler devam ettirilmiş, araştırmacı ve yukarıda sözü edilen çocuk gelişim uzmanı ile psikolojik danışman olan iki uzman deney grubunda olan öğrencilerden bazısının ana babalarıyla görüşmeler yapmışlardır. Bu süre içerisinde 11 ana baba kendi çocuklarıyla ilgili çeşitli sorunlar nedeniyle araştırmacıya veya okulun uzmanlarına başvurmuşlar ve yardım almışlardır.

Verilerin Analizi

Deney ve kontrol grubunda yer alan 54 öğrencinin öntest-sontest puan ortalamaları arasındaki farkların manidar olup olmadığını test etmek amacıyla, önce grup varyanslarının homojenliği test edilmiş, başka deyişle, deney ve kontrol gruplarının varyansları arasında manidar bir fark olmadığı anlaşılmış; daha sonra ise grupların ortalamaları arasındaki farklar, bağımsız ve homojen örneklem grupları için uygulanan t testi ile kontrol edilmiştir. Araştırmada hata payı .05 olarak kabul edilmiştir.

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde deney ve kontrol gruplarının sontest puan ortalamaları ile ortalamalar arasındaki farkların farkının manidarlığına ilişkin yapılan t testi sonuçları ile elde edilen bulgular sunulmuştur.

Deney ve Kontrol Gruplarının Sontest Aile Destek Düzeyleri

Araştırmada, gruplara ilişkin öntest uygulamasından sonra, deney grubunda yer alan öğrencilerin ana babalarına "Ana Babalar Çocuklarına Nasıl Destek Olabilirler?" isimli bir destek programı uygulanmış, kontrol grubuna ise bir işlem yapılmamıştır. "Bu programın deney grubuna uygulanması ve öntestten sonra aradan geçen yaklaşık 4 aylık süre, deney ve kontrol gruplarının sontest aile destek puan ortalamaları arasında manidar bir fark meydana getirmekte midir?" sorusuna cevap aranmıştır. Deney ve kontrol gruplarının sontest puanlarının n, x, s değerleri ile puan ortalamaları arasındaki farkların ilişkin t testi sonuçları Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Deney ve Kontrol Gruplarının Sontest Puanlarının n, x, s Değerleri ile Ortalama Farklarına İlişkin t Testi Sonuçları

İSTA. GRUP	n	x	s	t
Deney	26	74.62	3.53	7.94***
Kontrol	28	62.29	7.35	

***p< .001

Tablo 3'te görüleceği gibi, deney grubunun sontest puan ortalaması (x= 74.62) kontrol grubunun sontest puan ortalamasından (x= 62.29) manidar olarak yüksek bulunmuştur (p< .001). Elde edilen bu bulgu, deney grubuna uygulanan "Ana Babalar Çocuklarına Nasıl Destek Olabilirler?" isimli destek programının etkili olduğunu, başka söyleyişle, bu programa katılan ana babaların, katılmayanlara kıyasla ilköğretim çağındaki çocuklarına karşı daha destekleyici davranabildiklerini kanıtlar niteliktedir.

Deney ve Kontrol Gruplarının Öntest-Sontest Fark Puanları Ortalamalarının Farkına Göre Aile Destek Düzeyleri

Tablo 3'ten anlaşılacağı gibi, şimdiye kadar elde edilen bulgular, deney ve kontrol gruplarının öntest aile destek puan ortalamaları arasında manidar bir farkın olmadığını, buna karşın grupların sontest puan ortalamaları arasında manidar bir farkın bulunduğunu ortaya koymuştur. Bunun üzerine, deney ve kontrol gruplarının öntest-sontest fark puanları ortalamaları arasındaki farkların manidar olup olmadığı test edilmiştir. Deney ve kontrol gruplarının öntest-sontest puanlarının farklarına ilişkin n, x, s değerleri ile fark puanlarının

ortalamalarının farkına ilişkin t testi sonuçları Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Deney ve Kontrol Gruplarının Öntest-Sontest Puanlarının Farklarına İlişkin n, x, s Değerleri İle Fark Puanlarının Ortalamalarının Farkına İlişkin t Testi Sonuçları

İSTA. GRUP	n	x	s	t
Deney	26	12.58	3.18	15.13***
Kontrol	28	-1.04	3.42	

***p< .001

Tablo 4'ten anlaşılacağı üzere, deney grubunun öntest-sontest puanları arasındaki ortalama fark $x=12.58$ olmuş, başka bir deyişle, deney grubunun aile destek puanı artmış, buna karşın kontrol grubunun öntest-sontest puanları arasındaki ortalama fark ise $x= -1.04$ olmuş, yani azalmıştır. Deney ve kontrol gruplarının öntest-sontest fark puanları ortalamaları arasında gözlenen bu fark (13.62) manidar bulunmuştur ($t=15.13$, $p<.001$). Başka bir deyişle, deney grubundaki öğrencilerin ana babalarının, "Ana Babalar Çocuklarına Nasıl Destek Olabilirler?" isimli destek programına katılmaları nedeniyle, çocuklarına karşı daha destekleyici davrandıkları ve bunun sonucunda deney grubundaki öğrencilerin ailelerinden aldıkları destek düzeyinde manidar derecede yükselme olduğu anlaşılmaktadır. Elde edilen bulgular sosyal destek programının etkili olduğuna işaret etmektedir.

TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu çalışmada ailesinden yeterince destek görmeyen ilköğretim öğrencilerinin ana babalarına yönelik olarak hazırlanmış olan "Ana Babalar Çocuklarına Nasıl Destek Olabilirler?" isimli sosyal destek programının etkililiği sınanmıştır.

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, ailesinden yeterince destek görmeyen öğrencilerin ana babalarına yönelik olarak geliştirilen sosyal destek programı etkili olmuştur. Bu sosyal destek programına katılmaları sonucunda ana babaların kendi çocuklarına karşı daha destekleyici davrandıkları, başka deyişle, çocukların, ana babalarını daha destekleyici algılamaya başladıkları anlaşılmıştır.

Giriş kısmında da söz edildiği gibi, Robertson (1988), Marrison ve arkadaşları (1997) ve Yıldırım (1998a)'ın yaptıkları çalışmalara göre, ana babalar öğrenciler açısından en önemli bilgi ve destek

kaynağıdır. Bu nedenle, öğrencilerin ana babalarına yönelik olarak geliştirilen ve uygulanan sosyal destek programları, öğrencilerin ailelerinden sağladığı destek düzeylerinin yükselmesine neden olmakla birlikte, bireyin karşılaşılabileceği olası kriz durumlarına karşı bir tampon görevi yapabilir. Öğrencilerin özellikle ailelerinden aldığı destek ile akademik başarıları (Meeus ve Wim 1993; Osseiran-Waines ve Elmajian, 1994; Cutrona ve ark., 1994; Levitt ve ark., 1994; Yıldırım, 1998a); okula uyum (Ladd, 1990) ve psikolojik uyum düzeyleri arasında pozitif yönde ilişkiler bulunduğu anımsanacak olursa, ana babalarına uygulanan sosyal destek programları aracılığıyla, öğrencilerin akademik başarıları ve genel uyum düzeylerinde yükselmenin olabileceği düşünülebilir. Bu nedenle, sunulan sosyal destek programlarına katılan ana babaların çocuklarının akademik başarıları, uyum düzeyleri ve diğer bazı niteliklerinin manidar olarak değişip değişmediğini belirlemek amacıyla araştırmalar yapılabilir.

Aile desteği denince büyük ölçüde ana baba desteği akla gelmektedir. Araştırmanın giriş kısmında da belirtildiği gibi, ailesinden yeterince destek gören öğrenciler okula daha düzenli olarak devam edebilmekte, okula uyum sağlayabilmekte, daha sağlıklı kararlar verebilmekte, stresle ve depresyonla daha kolay başa çıkabilmekte, kusurlu davranışları azalmakta, uyum düzeyleri yükselmekte ve akademik başarıları artmaktadır. Aile desteğine bağlı olarak ortaya çıkan bu olumlu nitelikler, okullardaki psikolojik danışma ve rehberlik (PDR) programlarının amaçlarıyla örtüşmektedir. Bu nedenle ilköğretim okullarında sunulacak PDR hizmetleri kapsamında, özetle, öğrencilerin ruh sağlığını koruyabilmek ve akademik başarılarının yükselmesine katkıda bulunmak amacıyla, okul psikolojik danışmanları aracılığıyla ana babalara yönelik olarak benzeri sosyal destek programları uygulanabilir.

Türkiye koşullarında okullarda "başarı" en önemli odak kavramların başında yer almaktadır. Diğer amaçlarının yanı sıra, öğrencinin akademik başarısının yükseltilmesini de amaçları arasına koymayan bir okul PDR programının başarılı olması ve kendini kabul ettirmesi kolay olmayabilir. Bu nedenle ana babaların kendi çocuklarına sağlıklı biçimde destek olmalarını amaçlayan sosyal destek programlarının geliştirilip uygulamaya konulması yararlı olabilir. Bununla birlikte, "aile"nin yanı sıra "öğretmen" ve "arkadaş" da öğrenci açısından en önemli sosyal destek kaynaklarından (Marrison ve ark. 1997; Yıldırım, 1998a). Dolayısıyla, öğrencilerin ana babalarına yönelik olarak hazırlanan sosyal destek programlarının benzerlerinin öğrencilerin öğretmenleri ve arkadaşlarına yönelik olarak da hazırlanıp uygulanması daha anlamlı

sonuçlar verebilir. Sosyal destek programlarının uygulamaya konulması okul-aile işbirliğini güçlendirebilir.

Standart bir sosyal destek programından söz etmek pek mümkün görünmemektedir. Bu nedenle, okul psikolojik danışmanları kendi okullarının özelliklerini, çevre koşulları ile öğrencilerin ihtiyaçlarını dikkate alarak ve mevcut sosyal destek programlarından da yararlanarak yeni sosyal destek programları geliştirip uygulayabilirler.

Bu araştırma kapsamında uygulanan sosyal destek programına, ailesinden düşük düzeyde destek gören öğrencilerin anne veya babalarından birisi katılmıştır. Oysa, programların hafta sonlarında düzenlenmesiyle, eşlerin düzenli olarak ve birlikte programa katılmalarının sağlanması daha manidar sonuçlar verebilir.

Bu programın etkililiğini 15 saatlik oturumlara bağlamak yanıltıcı olabilir. Çünkü bu çalışmada 15 saatlik oturumlar sürecini de içeren öntest - sontest arasındaki dört aylık zaman diliminde aralıklı olarak bazı ana babalarla ilişkiler sürdürülmüş, ana babalar, çocuklarıyla ilişkilerinde yaşadıkları bazı sorunları okulun uzmanları ve araştırmacı ile paylaşmışlar, sosyal destek programı kapsamında yardım almışlardır. Bu nedenle, bu yardım sürecini sosyal destek programının kapsamında düşünmek ve elde edilen bulguları, bu yardım sürecini de dikkate alarak değerlendirmek daha yerinde olabilir.

KAYNAKÇA

- Alissa, I; Ismail, S. J. (1994) "Social Support and Depression of Male and Female Students in Kuwait-Preliminary Findings", *Anxiety Stress and Coping*, 7(3), 253-262.
- Baltaş, A. (1993) Öğrenme ve Sınavlarda Üstün Başarı, Remzi Kitabevi, 8. Basım, İstanbul.
- Barrera, M.; Chassin, L.; Logosch, F.; (1993) "Effects of Social Support and Conflict on Adolescent Children of Alcoholic and Nonalcoholic Fathers", *Journal of Personality and Social Psychology*, 64(4), 602-612.
- Carty, Laurie. (1989) "Social Support, Peer Counseling and the Community Counsellor", *Canadian Journal of Counselling / Revue Canadienne de Counseling*, 23 (1), 92-101.
- Cassel, J. (1974) "Psychosocial Processes and Stress: Theoretical Formulation", *International Journal of Health Services*, 4 (3), 471-482.
- Chenge, Cecilia. (1997) "Role of Perceived Social Support on Depression in Chinese Adolescents: A Prospective Study Examining the Buffering Model", *Journal of Applied Social Psychology*, 27 (9), 800-820.
- Cobb, S; (1976) "Social Support as a Moderator of Life Stress". *Psychosomatic Medicine*, 38(5), 300-314.
- Cutrona, C. E. ve ark.; (1994) "Parental Social Support and Academic Achievement: An Attachment Theory Perspective", *Journal of Personality and Social Psychology*, 66(2) 369-378.
- DİE, (1990) Daimi İkametgaha Göre İç Göçün Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü.
- Gökçe, B. Acar, F. ve ark. (1993) Gecekondu Ailelerarası Geleneksel Dayanışmanın Çağdaş Organizasyonlara Dönüşümü, Ankara: T.C Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Yayınları.
- Güçray, Sonay. (1995) "Bazı Kişisel Değişkenlerle Algılanan Sosyal Destek ve Atılganlığın Karar Verme Stilleri ile İlişkisi", (Bildiri) 2. Eğitim Bilimleri Kongresi (Hacettepe Üniversitesi, 6-8 Eylül).
- Halohan, C. J.; David, P. V.; Rudolf H. M.; (1995) "Parental Support, Coping Strategies, and Psychological Adjustment: An Integrative Model with Late Adolescents", *Journal of Youth and Adolescence*, 24 (6), 633-647.
- Hashima, P. Y.; Amato, P. R.; (1994) "Poverty, Social Support, and Parental Behavior", *Child Development*. 65(2), 394-403.
- Johnson, K. A.; Jernison, K. M.; (1994) "Stressful Loss and the Buffering Effect of Social Support on Drinking Behavior Among African-Americans: Results of a National Survey", *Journal of Alcohol and Drug Education*. 39 (2), 1-24.
- Ladd, G. W. (1990) "Having Friends, Keeping Friends, Making Friends, and Being Liked by Peers in the Classroom: Predictors of Children's Early School Adjustment?", *Child Development*, 61, 1081-1100.
- Levitt, M. J.ve ark. (1994) "Social Support and Achievement in Childhood and Early Adolescence:A Multicultural Study", *Journal of Applied Developmental Psychology*, 15(2), 207-222.

- Mallinckrodt, B. (1988) "Students Retention, Social Support, and Dropout Intention: Comparison of Black and White Students", *Journal of Counseling Psychology*, 129 (1), 60-64.
- Mallinckrodt, B. (1992) "Childhood Emotional Bonds with Parents, Development of Adult Social Competencies, and Availability of Social Support", *Journal of Counseling Psychology*, 39 (4), 453-461.
- Meeus ve Wim. (1993) "Occupational Identity Development, School Performance, and Social Support in Adolescence: Findings of a Dutch Study", *Adolescence*, 28 (112), 809-818.
- Morrison, G. M.; John, L.; Stephanie, S. M.; Douglas, C. S.; Keith, W.; (1997) "Sources of Support for School-Related Issues: Choices of Hispanic Adolescents Varying in Migrant Status", *Journal of Youth and Adolescence*, 26 (2), 233-251.
- Osseiran-Waines, N.; Almacian, S.; (1994) "Types of Social Support: Relation to Stress and Academic Achievement among Prospective Teachers", *Canadian Journal of Behavioural Science*, 26(1), 1-20
- Özguven, İ. E. (1974) Üniversite Öğrencilerinin Akademik Başarılarını Etkileyen Zihinsel Olmayan Faktörler, Hacettepe Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- Paykel, E. S. (1994) "Life Events, Social Support and Depression", *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 89 (377),50-58.
- Pearson, R. E. (1990) *Counseling and Social Support (Perspectives and Practice)*, California: SAGE Publication, Inc.
- Robertson, S. E. (1988) "Social Support: Implication for Counselling", *International Journal For the Advancement of Counselling*, 11, 313-321.
- Windle, M. (1992) "Temperament and Social Support in Adolescence: Interrelations with Depressive Symptoms and Delinquent Behaviors", *Journal of Youth and Adolescence*, 21 (1), 1-20.
- Yıldırım, İ. (1997a) Sigara, Alkol ve Uyuşturucu Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi, *Hacettepe Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13, 147-157.
- Yıldırım, İ. (1997b) Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinin Geliştirilmesi Güvenirliği ve Geçerliği, *Hacettepe Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13, 81-88.
- Yıldırım, İ. (1998a) Akademik Başarı Düzeyleri Farklı Olan Lise Öğrencilerinin Sosyal Destek Düzeyleri, *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2 (9), 33-38.